

סטניסלב ויספיאנסקי

החתונה

תרגום מפולנית
בר פומרנץ

מוסד ביאליק • ירושלים

Stanisław Wyspiański

Wesele

Translated by Ber Pomeranc

הבאה לדפוס: ניצה דרורי-פרמן וחגית גאון
ציור השער: לובה קרוגמן-הורדוס

הספר יוצא לאור בסיוע
המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם, האוניברסיטה העברית, ירושלים

This book has been published with the support of the

© POLAND Translation Program

מסת"ב 978-965-536-355-5 ISBN

©

כל הזכויות שמורות למוסד ביאליק • ירושלים תשפ"ב

סדר ועימוד: רונית גלעד

נדפס בדפוס פרינטיב, ירושלים

Copyright by the Bialik Institute, Jerusalem 2021

www.bialik-publishing.co.il

Printed in Israel

תוכן

ז	מבוא ל'החתונה' מאת ויספיאנסקי - דוד וינפלד
3	החתונה
221	ביאורים
238	ביבליוגרפיה

מבוא ל'החתונה' מאת ויספיאנסקי

'הטובה שבדרמות הפולניות במאה העשרים, עד כה, נתחברה ממש על סף המאה, בשנת 1901: "החתונה" של ויספיאנסקי', כך כתב בשנת 1962 קאזימ'ז' ויָקָה, חוקר בר-סמכא של תקופת 'פולין הצעירה'¹. למן הופעתה זכתה 'הטובה שבדרמות' למעמד רם בתרבות הפולנית ואין חולק על ערכיה הספרותיים והתיאטראליים. במשך המאה שעברה כולה (מ-1906) נלמד המחזה בבתי ספר תיכוניים, הוצג פעמים רבות בתיאטרון, הוסרט (בבימויו של אנדז'יי ויידה), זכה לפרשנות ענפה, והרבה מטבעות לשון מתוכו חדרו אל לשון הדיבור. את העניין הרב שעורר המחזה אצל קוראים בני כמה דורות יש לבקש, כמדומה, בשני הקשרים: ההקשר הספרותי-תיאטראלי וההקשר הלאומי-היסטורי.

יצירתו של ויספיאנסקי – שזכה לכינוי 'החווה הרביעי' בצד גדולי הרומנטיקה הפולנית, מיצקייביץ', סלובצקי וקרסינסקי – עוסקת בבעיות הקיומיות של החברה הפולנית במפנה המאה התשע-עשרה. הרקע ההיסטורי של המחזה הוא מצבה של פולין, שאיבדה את עצמאותה במאה השמונה-עשרה וחולקה בין מעצמות אירופה (אוסטרייה, רוסיה, פרוסיה). בעל 'החתונה' מעלה ברוח ביקורתית אשליות ומיתוסים לאומיים, בוחן בעין מפוקחת את חזון הגאולה מן השעבוד ודן בגורמים שמשתקים את החברה הפולנית ומונעים אותה מפעולה, כגון המתח והזרות שבין מעמד

1 'פולין הצעירה' הוא שם כולל לזרם רעיוני ואמנותי מרכזי בספרות הפולנית במפנה המאה התשע-עשרה (1890-1918). לאחר משבר הפוזיטיביזם הושפעו יוצרי 'פולין הצעירה' מן המודרניזם המערב אירופי, ובייחוד מן הסימבוליזם. יצירתם היא בעלת נטיות אידיאליסטיות-רומנטיות וסגנונם שופע סמלים.

האיכרים וההוויה הכפרית ובין עולמה של האינטליגנצייה העירונית. הקורא העברי מצא עניין מיוחד במוטיב היהודי שבמחזה, המעמיד תמונה מורכבת ומפוקחת של היחסים בין יהודים לפולנים. ואולם ספק אם היה המחזה זוכה למעמדו לולא המסגרת התיאטרלית המקורית להפליא שיצר ויספיאנסקי מתוך השאיפה לסינתזה הוואגנרית של האומנויות. 'החתונה' פועלת על הקורא, ויותר מזה על הצופה, לא רק באמצעות הטקסט הפיזי, אלא גם בזכות השילוב שבין המילה, המוזיקה, התנועה, הצבע והתפאורה. לפנינו יצירה שממזגת בין הריאליזם החברתי ומחזה ההווי הצבעוני ובין חיזיון סמלי שמעמיד מטפורה גדולה של פולין במשך הדורות.

על המחבר

סטניסלב ויספיאנסקי (1869-1907) מחזאי, משורר, צייר, איש תיאטרון, נולד בקראקוב, ובה פעל רוב ימיו, כמו אביו הפסל. קראקוב השתייכה בימיו לקיסרות ההבסבורגית, אבל זכתה למידה של עצמאות מנהלית ואוטונומיה תרבותית, ומילאה תפקיד חשוב בחיי הרוח של פולין בכלל ושל גליציה בפרט. בעיר שכונתה 'הבירה הרוחנית של פולין' נשתמר משהו מתפארת העבר הפולני, והיא משכה אליה, בין שאר האומנים, גם את 'המודרניסטים' שהושפעו מתרבות מערב אירופה. בין ראשי המשפיעים בבוהמה הקראקובאית התוססת יש להזכיר את הסופר סטניסלב פֶּשֶׁבֵּיֶשְׁבֶּקִי, שרחל היהודייה יודעת את כולו (עמ' 33), ואשר קווים בדמותו הסוערת והדקדנטית הונצחו במחזה בדמותו של נוס. למן 1887 שמע ויספיאנסקי הרצאות באוניברסיטה היאגלונית ולמד ציור באקדמיה של קראקוב אצל יאן מטייקו – ציירה הלאומי של פולין, שהתפרסם בציוריו ההיסטוריים רחבי היריעה. הוא אף סייע למורו בחידוש 'כנסיית מריה' המפורסמת של קראקוב. ב-1890 יצא ויספיאנסקי למסע במערב אירופה – באיטליה, שווייץ, צרפת, גרמניה, פראג. הוא הרבה לבקר בקתדרלות, מוזאונים וגלריות והתגורר כשנה וחצי בפריז

(1891-1892), שם התמסר לציור, התעניין בייחוד בהצגות מן הקלסיקה העתיקה והצרפתית, העריץ את שייקספיר, ולימים אף פרסם חיבור רב-השראה על 'המלט' והעלה אותו על הבימה (1905). בקראקוב, שאליה חזר ב-1894, תכנן ויספיאנסקי ויטראז'ים לכנסייה והתחיל לשתף פעולה עם התיאטרון המקומי, תחילה כצייר-תפאורן ואחר כך כמחזאי. הוא נודע גם כצייר מחונן של דיוקנאות ונופים, כגרפיקאי חדשן וכאומן מעורה בחיי המעשה, חבר מועצת העיר.

יצירתו הדרמטית העשירה של ויספיאנסקי הושפעה מן הדרמה המוזיקלית של ואגנר וממחזותיו הסימבוליים של מטרלינק. באופן סכמתי נחלקו מחזותיו לשלוש חטיבות: (א) מחזור דרמות לאומיות על נושאים מעברה הרחוק והקרוב של פולין; (ב) דרמות על נושאים מן ההווה; (ג) דרמות על פי מוטיבים מן הקלסיקה. בחזיונות השאובים מן ההיסטוריה הפולנית ממשיך ויספיאנסקי את המסורת הגדולה של הרומנטיקה, מצד השגב והסגנון השירי הגבוה והעסוק בבעיות הקיומיות הקשות של אומה בשלטון זרים. אבל על אף הערצתו וזיקתו הסגנונית למסורת של הדרמטורגיה הרומנטית ויוצריה, הריהו מתמודד עם המסר הרוחני של הרומנטיקה, עם ערכיה ויישומם הלכה למעשה. במחזות ההיסטוריים – 'בת-ורשה' (1898), 'לְלוֹל' (1899), 'לגיון' (1900) – על ניסיונותיו של מיצקביץ' לארגן מסגרת צבאית בימי 'אביב העמים' ו'ליל נובמבר' (1901), הוא מתפלמס בין השאר עם מורשתו של מיצקביץ' והתפיסה המשיחית של השירה הרומנטית, הרואה בפולין את 'ישו בין האומות'. ויספיאנסקי יוצא גם נגד הפטריוטיזם הרומנטי המטיף למות מות גיבורים למען חירות המולדת, ולא לנצח בקרב. דווקא בהתקוממויות של 1830 ו-1863 הוא רואה כישלונות שהיה אפשר לחזותם מראש גם בגלל התככים בהנהגה הצבאית וחוסר האמונה של ההנהגה בניצחון. במרידות נגד השלטון הרוסי מוצא ויספיאנסקי בזבוז טרגי של הכוחות החברתיים החיוניים. חטיבה מרכזית אחרת של יצירת ויספיאנסקי, ובכלל זה 'החתונה', עוסקת בדילמות מוסריות של ההווה ובגורלות טרגיים, כגון 'הקללה' (1901), 'הגאולה' (1903) ו'השופטים' (1907), המבוססים על כרוניקה של בתי משפט. במרכז המחזה האחרון עומדת משפחה של בעלי פונדק יהודים, שאחד

מערכה ראשונה

מחנה 1

צ'פיץ, העתונאי.

צ'פיץ: ובעולם הפוליטיקה מה?

הסינים וחזקו מעמד?

העתונאי: רב לי רב, בעל-בית נקבד,

כל היום להפך בסינים.

צ'פיץ: האדון הרי פוליטיקן!

העתונאי: אף אמןם הפוליטיקנים לגנאי

כל היום אשבעם למדי.

צ'פיץ: והרי הם דברים שבענין.

העתונאי: כירעה צא וקרא, מי סקרן;

התדע אף אי סין משתרעת?

צ'פיץ: נו, הרחק היא, אי-שמה הרחק;

והאדונים לא יוכלו כלל לדעת,

כי אפר בשכלו יתחזק -

ימצאנה ותהי אף הרחק.

הן גם אני נקרא עתונים

ונדע את הכל.

העתונאי: למה סתם - ?

צ'פיץ: בעצמנו נשאף קעולם.

העתונאי : סבורני, כי גם בגלילכם
העולם בשבילכם רחב-ידיים.

צ'פיץ : ברם, הרי גם אננו ושגם
שקיו תקופות שנים שמים
בנפוננה, בהיות מן חמה.

העתונאי : אכל כאן כפר השקט ודממה. –
לו בכל העולם מלחמה,
ובלבד שבכפר פולני
יהי השקט ודממה.

צ'פיץ : האדון הוא גרא תנועת-כפר,
הוא לועג בלבבו לאר. ואלו
ואילו אנו נחזק ונאמץ כי
נתן את ידינו בקרב.
הן כמונו הנה גם גלובצקי.
האדונים, לדעתי, ודאי רב
בקר היו יכולים לעשות,
אלא אין מואילים הם לרצות.

מַחְוֵה 2

העתונאי, זושיה.

העתונאי : העלמה היא קונק שקנה,
בשגדר מעל הפוס, הוא עצב.

זושיה : והאדון הוא תמיד מעגב.

העתונאי : זאת אינה מהמאה, זאת ארניש
ואותה כלל-וכלל לא אסתיר.